

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Н. П. Гапон

ПСИХОЛОГІЯ ГЕНДЕРУ

Навчальний посібник

Львів
2023

УДК [159.923:305](075.8)
Г19

Рецензенти:

дійсна членкиня НАПН України, д-рка психол. наук **Л. М. Карамушка**
(Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України);

д-рка психол. наук **О. С. Кікінеджи**
(Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка);

д-рка психол. наук **І. І. Сняданко**
(Національний університет «Львівська політехніка»)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 33/6 від 29 червня 2022 року)*

Гапон Н. П.

Г19 Психологія гендеру : навч. посібник / Н. П. Гапон. – Львів : ЛНУ
ім. Івана Франка, 2023. – 208 с.
ISBN 978-617-10-0768-0

Навчальний посібник містить тематично структурований теоретичний матеріал з курсу «Психологія гендеру». Розглянуто теоретичні напрямки, концепції, поняття, проблеми та прикладні завдання психології гендеру. Розкрито міждисциплінарний контекст та закордонний науковий досвід розвитку психології гендеру.

Для здобувачів освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 053 «Психологія».

УДК [159.923:305](075.8)

ISBN 978-617-10-0768-0

© Н. П. Гапон, 2023

© ЛНУ ім. Івана Франка, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Розділ 1	
ІСТОРІЯ ТА ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС	
ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	7
1.1. Вступ до гендерної теорії	8
1.1.1. Сутність категорії гендеру, історія виникнення поняття	8
1.1.2. Розвиток гендерної теорії	13
1.1.3. Кількісні підходи дослідження гендеру	18
1.1.4. Гендерний вимір тестів	24
1.1.5. Якісні підходи у дослідженні гендеру	27
<i>Рекомендована література</i>	34
<i>Запитання для самоконтролю</i>	35
1.2. Гендер та фрейдівський психоаналіз	36
1.2.1. Есенціалістське розуміння статі в психоаналізі З. Фрейда	36
1.2.2. Критика універсалізації концепції «едіпового комплексу»	41
1.2.3. «Позитивний» психоаналіз жінки	46
<i>Рекомендована література</i>	56
<i>Запитання для самоконтролю</i>	57
1.3. Гендер у юнгіанському психоаналізі та психотерапії	58
1.3.1. Значення архетипів для процесу гендерної ідентифікації	58
1.3.2. Застосування архетипів у юнгіанській психотерапії	67
1.3.3. Метафори «маскулінного» та «фемінного» у психотерапевтичному дискурсі	72
<i>Рекомендована література</i>	76
<i>Запитання для самоконтролю</i>	76
Розділ 2	
МОВА ТА МІЖГЕНДЕРНІ ВЗАЄМИНИ: ЕКЗИСТЕНЦІЙНА	
ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ДИСКУРС	77
2.1. Гендер: проблеми тілесності та мовлення	78
2.1.1. Концепція «другої статі» С. де Бовуар	78
2.1.2. Мова та гендерночутливе мовлення	84

2.1.3. Формування гендеру у мові	89
2.1.4. Долання стильової дефіцитарності жіночого мовлення	93
<i>Рекомендована література</i>	102
<i>Запитання для самоконтролю</i>	103
2.2. Міжгендерна атракція та проблеми аб'юзивних стосунків	104
2.2.1. Атракція, афіліація, антиципація взаємодії	104
2.2.2. Експерименти з дослідження стереотипу фізичної привабливості	109
2.2.3. Любов та залежність	116
2.2.4. Аб'юзивні стосунки	124
<i>Рекомендована література</i>	128
<i>Запитання для самоконтролю</i>	128
Розділ 3	
ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА ІДЕНТИЧНІСТЬ: КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВА ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ	
3.1. Соціально-психологічні проблеми чоловічих ролей	130
3.1.1. Проблеми гендеру з позицій соціальної психології	130
3.1.2. Дослідження проблем чоловічих ролей	133
3.1.3. Гендерний вимір культури у концепції Герта Гофстеде	139
<i>Рекомендована література</i>	145
<i>Запитання для самоконтролю</i>	145
3.2. Соціально-психологічні проблеми жіночих ролей у соціокультурі	146
3.2.1. Соціально-рольова теорія Еліс Іглі	146
3.2.2. Професійні стереотипи стосовно жінок	152
3.2.3. Гендерні соціально-психологічні стереотипи	158
3.2.4. Сучасні зміни жіночих ролей	162
<i>Рекомендована література</i>	165
<i>Запитання для самоконтролю</i>	166
3.3. Гендерні проблеми соціалізації та ідентичності	167
3.3.1. Теорії соціального конструювання гендеру	167
3.3.2. Поняття гендерної ідентичності	172
3.3.3. Когнітивний підхід до розуміння психологічної природи засвоєння гендерної ролі	175
3.3.4. Постсучасні міждисциплінарні теорії гендерної ідентичності	180
<i>Рекомендована література</i>	186
<i>Запитання для самоконтролю</i>	187
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	188
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	203

ПЕРЕДМОВА

«Психологія ґендеру» є важливим компонентом університетської освітньої програми, яка має забезпечити вироблення необхідних для майбутніх психологів компетентностей, які ґрунтуються на знанні психологічних закономірностей поведінки та діяльності людей як суб'єктів-носіїв, виразників та творців ґендерних характеристик, ролей, статусів.

Навчальний посібник складається із трьох розділів, які охоплюють міждисциплінарний дискурс психології, різні напрямки психологічної науки, які причетні до формування знання про ґендер. У першому розділі *«Історія та психоаналітичний дискурс ґендерних досліджень»* методологічною опорою є позитивістські поняття, категорії, принципи, методи наукової закордонної та вітчизняної психології. Цей методологічний підхід застосований, зокрема, у підрозділі 1.1 *«Вступ до ґендерної теорії»*, який присвячений історії становлення ґендерних понять, етапам розвитку ґендерних досліджень, кількісним та якісним методам дослідження ґендеру. У підрозділі 1.2 *«ґендер та фрейдівський психоаналіз»* розглянуто психоаналітичну теорію Фрейда у контексті його есенціалістського розуміння статі та здійснено критику універсалізації концепції «едіпового комплексу». Підрозділ 1.3 *«ґендер у юнгіанському психоаналізі та психотерапії»* містить закордонні та вітчизняні акценти розгляду концепцій (наприклад, характеристику психотерапевтичного аспекту «андроґін-аналізу»).

Другий розділ *«Мова та міжґендерні взаємини: екзистенційна психологія та психолінгвістичний дискурс»* охоплює три підрозділи. Підрозділ 2.1 *«ґендер: проблеми тілесності та мовлення»* містить проблематику ґендеру в екзистенційній психології та у психолінгвістичному дискурсі; підрозділ 2.2 *«Міжґендерна атракція та проблеми аб'юзивних стосунків»* присвячений

атракційним взаєминам (симпатія, любов, дружба, прихильність) та аб'юзивним стосункам.

Третій розділ *«Гендерні ролі та ідентичність: когнітивно-поведінкова психологія, психологія культури та організацій»* присвячений темі гендерних ролей та ідентичності, які розглянуті з позицій когнітивно-поведінкової психології, психології культури та організацій. У двох підрозділах розкрито тематику чоловічих (підрозділ 3.1) та жіночих (підрозділ 3.2) ролей, труднощів виконання ролей, інверсії ролей. У підрозділі 3.2 *«Проблеми жіночих ролей»* зауважено конфлікт материнської та професійної ролі, психологічні ефекти та їхнє розв'язання. Підрозділ 3.3 *«Гендерні проблеми соціалізації та ідентичності»* містить матеріал від класичних концепцій конструювання гендеру (Парсонс, Бейлс, Гофман), концепцій гендерної ідентичності Столлера, психологічної андрогінії Бем до багаторівневої моделі гендеру в рамках кросгендерного підходу. Підрозділ завершують постсучасні міждисциплінарні теорії гендерної ідентичності, зокрема описана Брайдотті *«номадична суб'єктивність»* гендеру, розуміння та дослідження якої важливе в українських реаліях вимушеного переселення та психологічних реєстрів виживання в умовах війни.

Посібник містить розмаїте методологічне підґрунтя, змістовний, оригінальний матеріал та буде корисним для здобувачів другого освітнього рівня за спеціальністю 053 *«Психологія»*. Навчальний посібник може становити інтерес також для ширшого кола здобувачів освіти різних спеціальностей гуманітарного та соціально-поведінкового напрямів знання.

Навчальне видання

ГАПОН Надія Павлівна
ПСИХОЛОГІЯ ҐЕНДЕРУ

Навчальний посібник

Редактор	І. Лоїк
Комп'ютерне верстання:	І. Мазінґ
Дизайн обкладинки:	В. Роган

Формат 70×100 1/16. Ум. друк. арк. 16,77.

Тираж 50 прим. Зам. _____

ВИДАВЕЦЬ ТА ВИГОТОВЛЮВАЧ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

СВІДОЦТВО

про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.